

LŽA Ētikas komisijai Žurnāla IR paskaidrojumi par 2017. gada 3. jūlija iesniegumu

Paldies par aicinājumu komentēt iesniegumu Ētikas komisijai saistībā ar žurnāla IR publiskotajām *Rīdzenes* sarunām un konkrēti rakstu *Preses kastrēšana*.

Pirms atbildēt par konkrētajiem publikācijas fragmentiem, kas izraisījuši 16 kolēģu bažas par LŽA Ētikas kodeksa ievērošanu, vēlamies paskaidrot vairākus būtisku apstākļus un IR redakcionālos lēmumus par *Rīdzenes* sarunu publicēšanu, kas palīdzēs labāk izprast arī konkrēto fragmentu kontekstu.

1. *Rīdzenes* sarunas ir operatīvās darbības ceļā iegūta informācija — laikā no 2009. līdz 2011. gadam KNAB veica sankcionētu noklausīšanos viesnīcā *Rīdzene*, kur tolaik ietekmīgais politiķis Ainārs Šlesers rīkoja tikšanās par politiskiem un biznesa jautājumiem. Šīs sarunas bija galvenais pamats tā sauktās “oligarhu lietas” ierosināšanai 2011. gadā, taču 2016. gada nogalē kriminālprocess tika izbeigts pirmstiesas izmeklēšanas stadijā pierādījumu trūkuma dēļ. Pēc tam *Rīdzenes* sarunu saturs IR redakcijai kļuva zināms no avotiem, kas lūdza savu identitāti neatklāt. Redakcija publicēja *Rīdzenes* sarunu saturu žurnālā IR trīs turpinājumos *Tu ar politiku taisīji sev naudu, Ainār!* (15.06.2017.), *Lembergu par premjeru, blaģ* (22.06.2017.) un *Preses kastrēšana* (29.06.2017.), kā arī virknē citu materiālu elektroniskā formātā.

2. Apstākļi, kādos radies un redakcijai kļuvis zināms *Rīdzenes* sarunu saturs, uzliek IR redakcijai īpašus pienākumus, informāciju publicējot. Tāpēc materiālu sagatavošana prasīja gan pamatīgu pētniecības darbu, gan sarežģītu redakcionālo lēmumu pieņemšanu, tajā skaitā:

2.1. Analizējot apjomīgo sarunu saturu, IR bija jāizvērtē, kas no tā ir būtiski svarīgs sabiedrībai, lai izmeklēšanas informācijas/privatās korespondences publicēšana būtu attaisnota Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un Latvijas likumu kontekstā.

2.2. Jāveic pārbaudes par sarunu dalībniekiem un tēmām, lai precīzi izprastu un spētu sabiedrībai paskaidrot apspriesto lietu būtību.

2.3. Jālemj par publikāciju formātu, lai vienlaikus garantētu gan avotu aizsardzību, gan sabiedrības tiesības uzzināt būtisku informāciju.

3. *Rīdzenes* sarunās atklājas simtiem epizošu, kas raksturo politisko lēmumu pieņemšanu, biznesa darījumus un mediju ietekmēšanu. Šajās sarunās iesaistīto vai pieminēto personu skaits sniedz daudz desmitos — dažas no tām atkārtojas biežāk, citas parādās epizodiski. Droši var teikt, ka līdzšinējā IR redakcijas pieredzē nav nācies strādāt ar tik apjomīgu un sarežģītu informācijas masīvu. Materiāla analīzes un publikāciju gatavošanas gaitā redakcijai bija gan jāatsijā sarunu saturs, gan jāizlemj, cik daudz papildu informācijas jānoskaidro, atbildot uz šādiem jautājumiem:

3.1. kādas sarunu epizodes ir būtiski publicēt un cik izvērsti atspoguļot konkrētas epizodes, noskaidrojot papildu informāciju par sarunās piesauktajiem procesiem?

3.2. kuras personas identificēt rakstos?

3.2. kādos gadījumos lūgt iesaistīto personu komentārus par sarunu saturu?

4. Lai sarunu saturs būtu uztverams sabiedrībai, redakcija ieguldīja rūpīgu darbu, analizējot materiālu un pieņēma sekojošus lēmumus, atbildot uz iepriekš minētajiem jautājumiem:

4.1. veidot trīs tematiskos blokus jeb rakstu sēriju — pirmā publikācija veltīta biznesa interesēm, otrā politikas procesiem, trešā mediju ietekmēšanai. Pirmajā sērijas rakstā, kas saistīts ar kriminālprocesā pētāmo informāciju un prokuratūras secinājumiem par pierādījumu nepietiekamību, redakcija atvēlēja resursus, lai iespēju robežās noskaidrotu faktisko situāciju konkrētajos biznesos un ļautu lasītājiem spriest, cik kvalitatīvs ir bijis likumsargu darbs. Otrajā un trešajā blokā, kas skar politiku un medijus, redakcija fokusējās uz iespējami plašāku *Rīdzenes* sarunu satura publiskošanu, jo šī slēptā informācija būtiski papildina publiski redzamo politisko un mediju darbību, kas ir sabiedrībai jau plaši zināma.

4.2. Caurskatot sarunu saturu no sabiedriskā nozīmīguma skatpunkta, redakcija veica rūpīgu atlasī, kā rezultātā rakstos ir konkrēti identificētas 32 personas, kas pašas ir piedalījušās *Rīdzenes* sarunās un vēl 70 personas, kas *Rīdzenes* sarunās ir tikušas pieminētas dažādos kontekstos.

4.3. Rakstu izstrādes laikā redakcija nolēma lūgt tikai atsevišķu personu viedokļus par sarunām. Kopumā uzrunājām astoņas no 102 personām. Septiņus sarunu tiešos dalībniekus (Aināru Šleseru un Aivaru Lembergu kā centrālās figūras, viņu tuvākos partnerus Viesturu Koziolu un Ralfu Kļaviņu, pašreizējās amatpersonas Jāni Dūklavu un Andri Ameriku, kuru izteikumi liecināja par iespējamiem likumpārkāpumiem, kā arī senu Šlesera līdzgaitnieku Lauri Dripi, kurš sarunās sniedza par sabiedrisko mediju informāciju, kas varēja nonākt viņa rīcībā tikai caur personiskiem kontaktiem) un tikai vienu personu, kas *Rīdzenes* sarunās nepiedalās, bet tiek bieži pieminēta un ir atslēgas figūra procesos (Andri Šķēli). Šāds lēmums pieņemts, ņemot vērā rakstu galveno mērķi — publikot līdz šim sabiedrībai nezināmo *Rīdzenes* sarunu saturu — un izsverot, cik būtisku informāciju varētu sniegt iztaujātās personas. Astoņu uzrunāto personu gadījumā rezultāts bija divējāds: daļa neatsaucās vispār, citi noliedza sarunās teikto vai to neatcerējās.

5. Aicinu Ētikas komisiju ņemt vērā šo kontekstu, izvērtējot iesniegumu par raksta *Preses kastrēšana* fragmentiem, kā arī izvērtēt turpmākos argumentus par iesniegumā norādītajiem apstākļiem.

6. Pieteikuma iesniedzēji izvirza trīs galvenos argumentus par iespējamu Ētikas kodeksa pārkāpumu publikācijā *Preses kastrēšana*.

7. Pirmais arguments saistīts ar to, ka rakstā neparādās LTV Ziņu dienesta darbinieču Ivetas Elksnes un Madaras Līcītes viedokļi pēc viņu pieminēšanas *Rīdzenes* sarunās, tādējādi, iespējams, pārkāpts LŽA Ētikas kodeksa **2.3. punkts "Žurnālists gādā par viedokļu daudzveidību, pat ja šie viedokļi šķiet pašam nepieņemami"**. Uz to paskaidrojam sekojošo:

7.1. LTV Ziņu dienesta vadītāja Iveta Elksne un žurnāliste Madara Līcīte nav *Rīdzenes* sarunās fiksētas kā to dalībnieces. Viņas tajās parādās pastarpināti, jo tiek pieminētas citu cilvēku izteikumos. Konkrēti rakstā *Preses kastrēšana* viņas ir starp kopumā 28 sarunās pieminētām personām, bet visas rakstu sērijas kontekstā — starp 70 sarunās piesauktām personām.

7.2. Pieteikuma iesniedzēju pievēršanās tikai divām *Rīdzenes* sarunās pieminētajām personām, ignorējot rakstu sērijas kopainu, ir mulsinoša. Pieteicēji acīmredzot uzskata par Ētikas kodeksam atbilstošu citu daudzo personu viedokļu nenoskaidrošanu, bet saskata iespējamu pārkāpumu tieši divu LTV darbinieku neizvaicāšanā. Jāatgādina, ka žurnālistu profesionālās ētikas normas neparedz selektīvu pieeju atkarībā no tā, vai rakstos skartās personas ir pazīstamas autoriem vai darbojas vienā nozarē. Tieši otrādi, koleģiālas attiecības nevar būt par iemeslu, lai pret dažām rakstos pieminētām personām izrādītu īpašu attieksmi, kādu nesaņem citas personas līdzīgos apstākļos. Turklāt pieteikuma iesniedzēju īpašās rūpes attiecas uz mediju darbiniekiem — profesionāļiem, kuriem ir daudz plašākas iespējas uzrunāt sabiedrību un darīt zināmus arī savus viedokļus, salīdzinājumā ar personām, kuru darbības joma ir mazāk publiska un tāpēc varētu pastāvēt bažas par viņu viedokļu noklusēšanu.

7.3. Ievērojot līdzvērtīgu attieksmi pret visām *Rīdzenes* sarunās pieminētajām personām, IR redakcija neveica izņēmumus attiecībā uz divām LTV ziņu dienesta darbiniecēm un pieturējās pie iepriekš aprakstītā redakcionālā lēmuma — neaptauja personālas, kas sarunās tikai pieminētas. Galvenais redakcijas apsvēruma: personas, kas nav pašas piedalījušās sarunās, nevar tieši komentēt to saturu. Ar lielu ticamību var pieņemt, ka par sarunām tās zina maz vai neko, tāpēc šo personu viedokļi nevar sniegt pienesumu rakstu galvenajam mērķim — informēt, kā ietekmīgi politiķi aiz slēgtām durvīm *Rīdzenes* numuriņos rīkojas ar publisko varu.

7.4. Viedokļu daudzveidības nodrošināšana ir būtisks mediju uzdevums, taču tā nav pašmērķis — šis uzdevums jāskata kontekstā ar žurnālistu galveno uzdevumu, kas LŽA Ētikas kodeksa 2.1. punktā raksturots kā pienākums sniegt sabiedrībai patiesu informāciju. IR redakcionālais lēmums nenoskaidrot visu *Rīdzenes* sarunās iesaistīto un pieminēto personu viedokļus izrietēja no pieņēmuma, ka vairāk nekā 100 personu viedokļu izziņāšana un publiskošana šajā rakstu sērijā nevis sekmētu patiesības noskaidrošanu, bet gan apgrūtinātu sabiedrībai uztvert būtisko informāciju, kas fiksēta *Rīdzenē* ierakstītajās sarunās, kurās pausto var tālāk precizēt un izvērst, bet nevar padarīt nebijušu vai atsaukt ar vēlākiem viedokļiem.

7.5. Prasība par viedokļu daudzveidības nodrošināšanu jāskata ne tikai vienas publikācijas, bet plašākā medija satura kontekstā. Šajā sakarā būtiski norādīt, ka vairākas dienas pēc publikācijas *Preses kastrēšana* LTV nāca klajā ar viedokli, kurā komentēja *Rīdzenes* sarunu publiskošanu žurnālā IR un protestēja pret LTV darbinieku apmelošanu. IR nekavējoši publicēja šo viedokli savā interneta vietnē¹, darot pieejamu lasītājiem un sekotājiem sociālajos tīklos. Jāuzsver, ka LTV paziņojumā nebija iekļauts Ivetas Elksnes un Madaras Līcītes viedoklis par *Rīdzenes* sarunām un viņu pieminēšanu tajās — tāpat arī pati

---

1

<http://www.irlv.lv/en/2017/7/4/ltv-atmaskot-oligarhus-ir-vitali-svarigi-bet-zurnalistikas-standarti-ir-jaieve-ro>

LTV neuzskatīja par lietderīgu noskaidrot un darīt sabiedrībai zināmu šo darbinieču viedokli. Jā šāds viedoklis būtu pausts, IR to publicētu.

7.6. Ņemot vērā iepriekš minēto, nav saskatāms, ka *Rīdzenes* sarunu publicēšanā un rakstā *Preses kastrēšana* IR pieļāvis LŽA Ētikas kodeksa 2.3. punkta pārkāpumu.

8. Otrais arguments saistīts ar to, ka rakstā *Preses kastrēšana* citēts Šlesera teiktais par draudzīgu sižetu noorganizēšanu *Panorāmā*, taču nav veikta žurnālistiskā izmeklēšana, lai pārbaudītu, vai LTV žurnāliste Madara Līcīte šādu sižetu tiešām ir sagatavojusi un vai tas ir bijis draudzīgs Šlesera politiskajam spēkam. Pieteikuma iesniedzēji pieļauj, ka tādējādi varētu būt pārkāpts Ētikas kodeksa **2.1. punkts "Žurnālista galvenais uzdevums ir sniegt sabiedrībai patiesu un pārbaudītu informāciju"**. Uz to paskaidrojam sekojošo:

8.1. *Rīdzenes* sarunu nodošana atklātībai atbilst Ētikas kodeksa 2.1. punkta prasībām par patiesas un pārbaudītas informācijas publicēšanu. Proti, IR redakcija pārliecinājās par šo sarunu autentiskumu — publikācijas balstās faktiski notikušās, izmeklēšanas iestāžu fiksētās sarunās viesnīcā *Rīdzene*, un rakstos šo sarunu saturs ir patiesi atspoguļots. Tas attiecas arī uz pieteikumā citētajiem Šlesera sarunu fragmentiem, kas precīzi ataino viņa teikto.

8.2. Lemjot par sarunu publiskošanu, IR pieņēma redakcionālus lēmumus par to, cik izvērsti noskaidrot papildu informāciju par daudziem desmitiem sarunu epizožu. Ideālā pasaulē, kur nepastāvētu resursu ierobežojumi, būtu vēlama ikvienas epizodes nekavējoša tālāka izmeklēšana, tomēr reālos apstākļos mediju darbā vienmēr pastāv resursu (darbinieku, laika, tehniskie u.c.) ierobežojumi. Tas pilnībā attiecas arī uz IR redakciju, tāpēc fokusējāties uz publikāciju sērijas galveno uzdevumu — atklāt *Rīdzenes* sarunu saturu, vienlaikus tā dodot iespēju vēlāk veikt epizožu žurnālistisko izmeklēšanu. Jāuzsver, ka šādas padziļinātas izmeklēšanas esamība vai neesamība publikācijā pati par sevi nemaina faktu, ka *Rīdzenes* sarunās fiksētais saturs ir patiesi atspoguļots.

8.3. LTV žurnāliste Madara Līcīte vai draudzīgi sižeti *Rīdzenes* sarunās tiek pieminēti vairākkārt, tāpēc LTV darbinieku neatkarīgums un satura iespējamā ietekmēšana būtu viens no tālākas izpētes potenciālajiem virzieniem pēc *Rīdzenes* sarunu publiskošanas. Šis virziens līdz šim nav bijis IR prioritāšu lokā — esam savus resursus vērsuši citos virzienos. Piemēram, IR redakcija pēc sākotnējās publikāciju sērijas ir turpinājusi žurnālistisko izmeklēšanu, lai noskaidrotu situāciju ar ostas zemes īpašumu, ko ministrs Jānis Dūklavs piemin *Rīdzenes* sarunās.

8.4. Lai gan sākotnējo *Rīdzenes* sarunu publiskošanu sabiedrības interesēs ir veikusi IR redakcija, jebkuram medijam ir iespēja pievērsties jebkuras sarunu epizodes tālākai izmeklēšanai. Vai izmantot šo iespēju, ir katra medija ziņā, jo redakcionālā neatkarība nozīmē arī brīvību pētāmo tematu izvēlē. Tomēr būtu tikai loģiski sagaidīt, ka jautājumi par sabiedrisko mediju uzticamību atrastos pirmkārt jau pašu sabiedrisko mediju uzmanības centrā. Piemēram, LTV ir iespējas pārbaudīt *Rīdzenes* sarunās pieminētās žurnālistes Madaras Līcītes sižetu kvalitāti un kļiedēt bažas, ka Ziņu dienesta saturu ietekmē žurnālistu personiskās saites. Tāpat LTV ir iespējas publiski skaidrot sabiedrībai, kā tiek novērsts potenciāls interešu konflikts, ko rada Ziņu dienesta vadītājas Ivetas Elksnes saites ar *Rīdzenes* sarunu varoņiem (viņas dzīvesbiedrs ir Rīgas vicemēra Andra Amerika padomnieks, iepriekš

strādājis pie Aināra Šlesera un viņa partijas sarakstā kandidējis Saeimas vēlēšanās). Katrā ziņā IR aicina ikvienu mediju turpināt žurnālistisko izmeklēšanu par *Rīdzenes* tematiem un apliecina gatavību sadarboties ar citām neatkarīgām redakcijām, ciktāl netiek skarts mūsu pienākums aizsargāt avotus.

8.5. Ņemot vērā iepriekš minēto, nav saskatāms, ka *Rīdzenes* sarunu publicēšanā un rakstā *Preses kastrēšana* IR pieļāvis LŽA Ētikas kodeksa 2.1. punkta pārkāpumu.

9. Saistībā ar augšminētajām raksta *Preses kastrēšana* epizodēm pieteikuma iesniedzēji lūdz arī izvērtēt, vai IR publikācijā nav pārkāpts Ētikas kodeksa **5.1. Punkts “Domstarpību gadījumus žurnālisti risina profesionāli godīgā diskusijā.” un 5.2. punkts “Žurnālisti atbalsta cits citu, ja politiskās vai ekonomiskās varas pārstāvji cenšas ietekmēt redakciju darbu”**. Uz to paskaidrojam sekojošo:

9.1. Ētikas kodeksa 5. sadaļa regulē žurnālistu savstarpējās attiecības. Rakstā *Preses kastrēšana* žurnāls IR publisko *Rīdzenes* sarunu saturu, kas liecina par iesaistīto politiķu un biznesmeņu īstenotu vai vēlamu kontroli dažādos medijos. Gan šis raksts, gan *Rīdzenes* sarunu publiskošana kopumā ir redakcijas profesionālā darbība — tās nav “žurnālistu savstarpējās attiecības”, bet gan būtiskas informācijas publiskošana sabiedrības interesēs. Raksta ietvaros netiek risinātas kādas domstarpības starp IR redakciju un iesniegumā minētajām LTV darbiniecēm, nedz arī apskatīti šobrīd noritoši politiķu mēģinājumi ietekmēt redakcijas darbu. Tāpēc nav saskatāms pamats, kāpēc raksts būtu jāvērtē Ētikas kodeksa 5. sadaļas kontekstā.

9.2. IR kā neatkarīga redakcija atbalsta godīgu diskusiju par profesionāliem jautājumiem, skaidri iestājas pret jebkādiem mēģinājumiem ietekmēt redakcionālo neatkarību Latvijas medijos un atbalsta kolēģus, pret kuriem šāda ietekmēšana ir vērsta. Tajā skaitā IR pauž nepārprotamu atbalstu sabiedriskajiem medijiem arī pašreiz, kad pēc *Rīdzenes* sarunu publiskošanas notiek dažāda veida uzbrukumi to redakcionālajai neatkarībai.

9.3. Ņemot vērā iepriekš minēto, nav saskatāms, ka rakstā *Preses kastrēšana* IR pieļāvis LŽA Ētikas kodeksa 5.1. un 5.2. punkta pārkāpumu.

10. Trešais arguments saistīts ar rakstā *Preses kastrēšana* citēto Aināra Šlesera un Viestura Koziola sarunu par žurnālistu atlaišanu laikrakstā *Diena*, cita starpā pieminot, ka “Ināra Egle jāatstāj, lai gan esot “pilnīgi oldskūlīga””. Pieteicēji aicina izvērtēt, vai citāts “pilnīgi oldskūlīga” nepārkāpj Ētikas kodeksa **2.7. punktu “Žurnālistam ir jāatturas no cilvēka etniskās izcelsmes, tautības, profesijas, politiskās pārliecības, reliģisko uzskatu vai seksuālās orientācijas pieminēšanas, ja šīm detaļām nav nozīmes attiecīgajā kontekstā, it sevišķi, ja šādu faktu pieminēšana var šķist aizskaroša.”** Uz to paskaidrojam sekojošo:

10.1. Konkrētais Ētikas kodeksa punkts neregulē personas “vecmodīguma” (tā varētu aptuveni latviskot *Rīdzenes* sarunu dalībnieku teikto) pieminēšanu rakstos kā nebūtisku, taču potenciāli aizskarošu detaļu. Uz to iesniegumā norāda arī paši pieteicēji.

10.2. Tulkojot plašāk, konkrētais Ētikas kodeksa punkts aicina žurnālistus atturēties no dažādu nebūtisku detaļu pieminēšanas rakstos, ja tās var šķist aizskarošas. Šajā gadījumā jāuzsver, ka raksta citāts “pilnīgi oldskūlīga” nav IR redakcijas lietots raksturojums

žurnālistei — tas ir raksturojums, ko laikraksta *Diena* īpašnieki lieto, runājot par savu darbinieku. IR redakcija iekļāva šo citātu rakstā, jo tā ir nevis nenozīmīga detaļa, bet gan spilgta liecība par īpašnieku necieņu pret pieredzējušu žurnālistikas profesionāli. Līdzīgi izteikumi, komentējot *Dienas* žurnālistu sastāvu, *Rīdzenes* sarunās ir sastopami daudzkārt. IR izvēlējās publicēt dažus no šiem citātiem, lai sabiedrībai būtu uzskatāmi redzams, kāda ir *Dienas* īpašnieku izpratne par žurnālistu darbu. IR redakcija uzskata, ka sabiedrības ieguvums no šīs informācijas ir būtisks, jo īpašnieku ciniska attieksme pret žurnālistiem ir kategoriski nepieņemama un mediju auditorijai, kā arī pašai žurnālistu kopienai tā ir jāzina, lai varētu pret to vērsties.

10.3. Ņemot vērā iepriekš minēto, nav saskatāms, ka rakstā *Preses kastrēšana* IR pieļāvis LŽA Ētikas kodeksa 2.7. punkta pārkāpumu.

11. Pieteikuma noslēgumā iesniedzēji aicina Ētikas komisiju organizēt atklātu diskusiju par situāciju Latvijas medijos. Šāds aicinājums ir atbalstāms, lai gan pārāk vispārīgi noformulēts. Lai diskusijai būtu rezultāts, tai nepieciešams konkrēts apspriežamais temats un mērķtiecīga virzība. No IR redakcijas puses kā iespējamo tematu diskusijai piedāvājam apspriest veidus, kādos LŽA un arī konkrētu neatkarīgu mediju redakcijas var veicināt stipru un no politiķu ietekmes brīvu sabiedrisko mediju darbību Latvijā.

Ar cieņu,

Žurnāla IR galvenā redaktore Nellija Ločmele, žurnāliste Indra Sprance

Rīgā, 2017. gada 4. augustā.